

Na fyziologické úrovni je závislost na drogách otázkou chemie mozku, kterou naruší účinky těchto látek a — jak si ukážeme dále — také vlivy působící dlouho před prvním užitím jakýchkoliv psychotropních látek. Nemůžeme ovšem lidi vnímat zjednodušeně jako soubor neurochemických reakcí, a i kdybychom to udělali, nelze oddělovat vývoj fyziologie mozku od zážitků a emocí. Závislí toto dokážou vycítit. Bylo by snadné svalovat zodpovědnost a vinu za jejich sebedestruktivní chování na působení chemikálií, ale jen málokdo z nich tak činí. Někteří přijímají onen striktně medicínský model pohledu na závislost coby nemoc, přestože i ten je v jistém ohledu výstižný.

Co je tím skutečným lákadlem smrtelně nebezpečného drogového zážitku? To je otázka, kterou jsem položil mnohým svým pacientům na klinice Portland. „Máte bolavou, nateklou, hnisající nohu, celou červenou a horkou,“ říkám Halovi, přátelskému, žoviálnímu čtyřicátníkovi, jednomu z mála mých pacientů bez záznamu v trestním rejstříku. „Každý den se musíte dobelhat na pohotovost, kde vám podají nitrožilní antibiotika. Máte HIV. A stejně se nevzdáte injekcí speedu. Co vás k tomu z vašeho pohledu vede?“

„Netuším,“ mumlá Hal šišlavě kvůli svým bezzubým dásním. „Když se zeptáte každého, včetně mě, tak vám na to neodpoví. Není žádnéj dobrej důvod, proč si do těla píchat něco, co z vás udělá slintajícího zombíka a pomíchá vám to v hlavě všechno tak, že nedokážete ani pořádně myslet a mluvit. A pak to chtít udělat zas!“ „A ještě k tomu z toho máte zánět v noze,“ dodávám. „Jo, ještě k tomu z toho máte zánět v noze.“

Proč? Já vážně nevím.“ V březnu 2005 jsem vedl podobnou debatu s Allanem. Jemu také bylo přes čtyřicet, také trpěl HIV a do nemocnice ho přijali s prudkými bolestmi v hrudníku. Řekli mu, že to pravděpodobně bude náhlé zhoršení endokarditidy, infekce srdečních chlopní. Nechtěl se nechat hospitalizovat a místo toho se šel nechat vyšetřit ještě na pohotovost do nemocnice Paul's, kde mu sdělili, že je všechno v pořádku. Přišel tedy požádat o diagnózu ještě mne.

Po vyšetření je jasné, že není akutně nemocný, ale každopádně je v hrozném stavu. „Co mám teda dělat, doktore?“ ptá se a zvedá ruce v gestu konsternované bezmoci.

„Tak se na to podívejme,“ říkám a беру si jeho kartu. „Váš otec zemřel na srdeční chorobu. Váš bratr zemřel na srdeční chorobu. Jste silný kuřák. Trpěl jste endokarditidou způsobenou nitrožilním užíváním drog. Jste tu kvůli srdeční příhodě a ještě stále máte nateklé nohy, protože vaše srdce nedokáže efektivně pumpovat krev. Užíváte silné léky na HIV a vzhledem k hepatitidě C to vaše játra už sotva zvládají. Ale vy si dál pícháte drogy. A mě se ptáte, co byste měl dělat? Nepřijde vám, že je tu něco špatně?“

„Já jsem doufal, že mi něco takového řeknete,“ odpoví Allan. „Potřebuju slyšet, že jsem zsranej dement. Jenom to mě naučí.“

„Tak jo,“ vyhovím mu. „Jste zsranej dement.“

„Dík, doktore.“

„Potíž je ale v tom, že nejste zsranej dement. Jste drogově závislý. A co si s tímhle máme počít?“

Allan zemřel o čtyři měsíce později, o půlnoci, na chladné podlaze svého pokoje v nedalekém hotelu. Někteří říkali, že si dal dávku ze špatné várky metadonu, který někdo ukradl při vloupání do místní lékárny, a pak říznul pervitinem nebo bůhví čím. Podle zprávy koronera měl tento malý pokus o nezávislou drogovou produkci na svědomí smrt nejméně osmi lidí.

„Nebojím se umřít,“ řekl mi kdysi jeden pacient. „Někdy se víc bojím žít.“

Tento strach ze života v podobě, jakou znají oni, je u mých pacientů základem pro dlouhodobé užívání návykových látek. „Když se sježu, jsem v pohodě. Ze života zmizí všechny stresy,“ řekl mi jeden z nich. A něco podobného vám řekne ne jeden narkoman. „Zkrátka díky drogám na všechno zapomenu,“ svěřila se Dora, notorická narkomanka závislá na kokainu. „Zapomenu na svoje problémy. Nic se pak nezdá být tak

VLAK DO...
hrozný. Dokud se teda ráno neprobudíte a všechno je ještě horší...“ V létě 2006 se Dora odstěhovala z hotelu Portland a skončila opět na ulici, kde si sháněla koks. V lednu zemřela na jednotce intenzivní péče nemocnice St. Paul's na mnohačetné abscesy na mozku.*

Alvin je zavalitý padesátník se silnými pažemi. Dříve býval řidičem nákladáku. Svoji závislost na heroinu zvládá díky metadonu, ale poslední dobou začal stále více užívat pervitin. „První půlku dne je mi z toho na blití,“ říká, „ale pak, po osmi devíti práškách... Jak se pak cítím? Jako blbec, ale... já nevím, je to už takový rituál.“

„Tak já teď shrnu, co jsem tady slyšel,“ reaguji já. „Za tu výsadu, že vám je zle až na zvracení, a za pocit, že jste blbec, platíte tisíc dolarů měsíčně? Chápu to tak správně?“

Alvin se zasměje. „Natahuje mě vždycky ale jen po tom prvním prášku. Dostanu se do takovýho divnýho rauše. Tak na čtyři pět minut a pak si řeknu: »Proč já tohle vlastně dělám?« Ale to už je pozdě. Něco vás prostě nutí pokračovat dál, dát si dalšího práška a tohle něco se jmenuje závislost. A já nevím, co s tím udělat. Přisahám bohu, já tu sračku nenávidím, opravdu.“

„Ale přesto vám něco dává.“

„No jasně, jinak bych to přece nebral, to dá rozum. Je to jako nějaký druh orgasmu.“

Kromě toho, že působí okamžitý pocit orgastického blaha, mohou drogy také činit bolest snesitelnou. Závislým tak všechna ta ostatní šedí i chaos jejich každodenních životů stojí za to. „Mám v hlavě uloženou vzpomínku tak křišťálově jasnou, že některé dny můj mozek nic jiného nevnímá,“ píše Stephen Reid — spisovatel, odsouzený bankovní lupič a feťák, jak sám sebe nazval — o své první dávce narkotik, kterou dostal, když mu bylo jedenáct. „Hledím v posvátném úžasu na běžný svět kolem sebe — na jasnou oblohu, na smrky kolem, na ohradu z rezavého ostnatého drátu, na žlutnoucí listí. Jsem v rauši. Je mi jedenáct let a já a svět jsme jedno. Jsem naprosto nevinný a vstupuji do světa nevědění.“⁴¹ Podobně psal i Leonard Cohen, o „příslibu, kráse a spáse cigaret...“

Jako vzory na tkaném goblenu, i v mých rozhovorech se závislými se objevují stále stejné motivy — drogy jako emoční anestetikum, jako

* Infekce způsobují bakterie pronikající při injekčním podávání drog do krevního oběhu, odkud se dostávají do tkání a vnitřních orgánů, jako jsou plíce, játra, srdce, mozek nebo páteř.

protilék na strašlivý pocit prázdnoty, jako tonikum proti únavě, nudě, odcizení a pocitu vlastní nedostatečnosti, jako prostředek pro úlevu od stresu, jako sociální lubrikant. Drogy, jak to popisuje také Stephen Reid, mohou být také branou ke spirituálnímu osvícení — třebaže jen na krátkou chvíli. Tyto motivy se objevují na všech úrovních společnosti a tíží životy hladových duchů všude možně po světě. Smrtící dopad pak mají na obyvatele čtvrtě Downtown Eastside, závislé na kokainu, heroinu a pervitinu. K těm se vrátíme v další kapitole.

Nejedná se tady jen o pouhou honbu za potěšením. Chronické užívání návykových látek je pokusem závislých o únik před utrpením. Z hlediska medicíny praktikují závislí samoléčbu nejrůznějších obtíží, od deprese a úzkosti přes posttraumatickou stresovou poruchu po ADHD neboli poruchu pozornosti s hyperaktivitou.

Závislosti mají vždycky svůj původ v bolesti, ať už ji pociťujeme otevřeně nebo zůstává skryta v podvědomí. Jsou to emoční anestetika. Heroin a kokain, které jsou velmi účinnými prostředky k tišení fyzické bolesti, pomáhají mírnit také psychické obtíže. Mláďata oddělená v rámci vědeckých studií od matek odborníci snadno ukonejšili nízkými dávkami narkotik, podobně jako kdyby zvířata zažívala fyzickou bolest.^{*2}

Mozkové dráhy a centra pro vnímání bolesti jsou u lidí obdobné. Stejná centra, která interpretují a „cítí“ fyzickou bolest, se aktivují i tehdy, pokud zažíváme emoční odmítání. Na skeneru se pak v reakci na sociální ostrakizaci „rozsvítí“ stejně jako při fyzicky bolestivých stimulech.³ Když lidé mluví o tom, že mají pocit, že jim někdo „ublížil“ nebo že je něco psychicky „zabolelo“, z odborného fyziologického hlediska se vůbec nevyjadřují nějak abstraktně či básnický, ale naopak naprosto přesně.

Život lidí závislých na tvrdých drogách je často plný bolesti, a to nejen v přítomnosti, ale především v minulosti. Není divu, že tak zoufale touží po úlevě. „Během chvilky se přehoupnu z totální mizérie a zranitelnosti do naprosté pohody,“ říká Judy, šestatřicetiletá narkomanka závislá na heroinu a kokainu, která se nyní snaží zbavit se závislosti, s níž se potýká už dvacet let. „Mám spoustu různých problémů. Velká část těch důvodů, proč fetuju, souvisí s tím, abych se zbavila těch myšlenek a emocí a nějak je zakryla.“

Otázkou nikdy není „Z čeho pramení ona závislost?“, nýbrž „Z čeho pramení ona bolest?“ Výsledky uváděné v odborné literatuře mluví naprosto jasně: většina lidí užívajících tvrdé drogy pochází z prostředí, kde byli v dětství zneužíváni.⁴ Většina mých pacientů v hotelu Portland má za sebou historii zanedbávání a nějaké formy týrání v dětství.

Téměř všechny drogově závislé ženy ve čtvrti Downtown Eastside byly jako děti sexuálně napadeny a někteří z mužů rovněž. Autobiografická vyprávění i záznamy obyvatel hotelu Portland jsou plné bolesti:

* Výraz „narkotika“ v obecném užití obvykle označuje jakoukoliv ilegální drogu. V této knize, podobně jako v odborném medicínském jazyce, užívám tento termín výhradně pro opioidní drogy získávané buď z asijských makovic, jako jsou heroin nebo morfium, nebo umělou syntézou, jako například oxykodon.

ted' dívám kolem sebe, chybělo?" Cathy vypráví, že když drogy přímé účinky, ale i to vzrušení doprovázející honbu za drogami a nej-různější rituály, které užívání drog obnáší. „Prostě jsem nevěděla, co si mám se sebou počít. Připadala jsem si tak prázdná.“

Podobný pocit nedostatku a prázdnoty je příznačný pro celou naši kulturu. Drogově závislí pak toto prázdno vnímají ještě bolestněji než většina ostatních a navíc mají jen omezené možnosti, jak mu uniknout. Většina z nás si dokáže najít nějaké způsoby, jak potlačit strach z prázdnoty nebo se nějak rozptýlit, abychom na ni nemysleli. Pokud nemáme svoji mysl čím zaměstnávat, mohou se dostavit různé znepokojivé úzkosti, neklid nebo ona mentální letargie, které říkáme „sami se svojí hlavou“. Do jisté míry jsou závislostní druhy chování také reakcemi na tento strach z prázdnoty.

Opium, jak kdysi napsal Thomas De Quincey, je silným „protilékem... na strašlivé prokletí *taedium vitae*“ neboli na omrzelost životem.

Lidské bytosti nechtějí pouze přežívat, ale také žít. Chceme prožívat své životy v plných barvách a s kompletní paletou emocí. Dospělí závidí dětem otevřenost, s jakou jejich srdce i mysl zkoumají svět. Když u dětí vidíme jejich radost a spontánní zvědavost, stýská se nám po naší vlastní ztracené schopnosti hledět na svět jiskřivýma očima plnýma nadšením. Nuda pramenící z nedostatku pocitu spokojenosti se sebou samým je jedním z nejhůře snesitelných mentálních stavů.

Pro závislé jsou drogy prostředkem, který jim pomáhá cítit se, být na krátkou chvíli, zase naživu. „Hledím v posvátném úžasu na běžný svět kolem sebe,“ vzpomíná na svoji první dávku morfia spisovatel a bankovní lupič Stephen Reid. Thomas De Quincey je nadšen, jak opium „povzbuzuje schopnost požitku“.

Carol je tříadvacetiletá obyvatelka hotelu Stanley spadajícího do správy organizace Portland Hotel Society. V nose i rtech má spoustu piercingových kroužků. Na krku nosí řetízek s černým křížkem. Jejím účesem je růžové číro, které vzadu přechází do vlasů volně padajících na ramena. Je to chytrá, mentálně hbitá mladá žena, která užívá pervitin injekčně už od doby, kdy ve svých patnácti letech utekla z domova.